ч. 241 (11.209). Львів, пятниця 28. жовтня 1927. Poсztowa opłata zapłacono ryczałtem. Рік XLV.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОЛУДНЕМ

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок ч. 10, II. пов. Конто почт. щадн. 143.322. Адреса для телеграм: „Діло", Львів. Гол. Редактор приймає від 11—12 год. передполуднем. Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно: в краю 4·50 зол. За границею: В Америці 1 долар, Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зл., Німеччині 7·50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к., Румунії 150 леї, Болгарії 7·50 зл., Австрії 7·50 зл. — Зміна адреси 1 зол.

В СПРАВІ ОГОЛОШЕНЬ ЗВЕРТАТИСЯ ДО АДМІНІСТРАЦІЇ. ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 20 сот.

Самоціль.

Львів, 27. жовтня 1927.

Жидівська пропаганда в обороні Шварцбарта не нехтує ніякими засобами, щоби тільки осягнути намічену мету, щоби на вершини геройства винести інтернаціонального проходимця і в очах світа понизити українське імя. До пропаґандистично-перегонових квадриґ запряжено не тільки велику жидівську фінансієру, не лише весь інтернаціонал, не лише публіцистів, письменників, громадських діячів, але й частини передових представників французького інтелектуального світа.

„Ліга для оборони прав людини", зложена з мягкосердних гуманітаристів, до якої належить і Шварцбарт, під жидівською суфлеркою припустила ґенеральний наступ на український нарід. Деякі діячі, деякі великі письменники та відомі спеціялісти в поодиноких ділянках науки, але зрештою люди паперові, іґноранти в справах соціяльних і політичних здвигів, далися зловити на вудочку жидівської пропаґанди, щоби градом обвинувачень й осудів обкинути скервавлену Україну. „Оборонці прав людини", ці кабінетові величники французької революції і визнавці її гасел, розуміють Вандею, мають зрозуміння для її боротьби, яка прецінь не дасться вкяти в рямки „Ліги для оборони прав людини", але не розуміють України, яка прецінь була Вандеєю російської революції. І то Вандеєю великою розмірами терену і розмірами пристрастей. Українська Вандея мусіла боротися не за своє „я" територіяльно - провінціонального характеру, не за свою самобутність і своєрідний консерватизм, але за свою будуччину, за своє визволення, за нові форми життя і розвитку. А ведучи боротьбу за них, Україна мусіла протиставитися двом Росіям — вчорашній: абсолютистично-царській і новій: диктаторсько-комуністичній, мусіла протиставитися також агентам і лицарям одної і другої Росії на своїй національній території та боротися з безладдям, деморалізацією, зрадою, провокацією і всіми найнижчими інстинктами, які видобулися з хаосу війни і революції. Була це війна важка, безпощадна, на життя і смерть, війна всіх проти всіх, в якій за кожним углом чигала ненаситна смерть. Треба би там бути, треба би пережити все те, щоби видавати вже не авторитетні, але хоч трохи правдиві осуди. Тому й осуди й засуди французьких інтелектуалістів, безапеляційно кидані на революційну добу найновішої української історії, тому й похвали злочину Шварцбарта, треба трактувати дуже поблажливо. І ми не обурюємося на французьких поетів, письменників, медиків й інших членів „Ліги для оборони прав людини", бо вони ледві чи знали, що творять, вони мали нагоду в обслідуючій анкеті пригадатися світові, зробити собі коштом жертви Шварцбартового злочину відповідну рекляму. А реклямa становить одну з головних признак французької вдачі. Але наше обурення, слушне й оправдане, звертається проти тих, що тенденційно ввели в блуд французьких інтелектуалістів — не в імя людськости і людяности, не в імя висвітлення справи погромів [illegible] але в імя безмежної пімсти первісного закону і для посторонніх інтересів.

Світове жидівство не ждало на вислід процесу, на зясування поглядів, на висунення доказів й арґументів з одного і другого боку, але вже заздалегідь видало безапеляційний присуд у справі страшній, але й складній, у справі, в якій жиди не є без вини.

А в тій протиукраїнській офензиві соромливо підноситься з жидівської сторони облудне застереження, що — мовляв — жиди виступають тільки проти Петлюри, як б. голови української державної влади, який нібито толерував погроми. Але їх симпатії на боці українського народу й його визвольних змагань. Так щонайменше звучать слова, хоч діла кричать проти того. Але вже жидівський письменник Шалом Аш, теж запряжений у шлиї протиукраїнської пропаґанди, поширює базу обвинувачення на цілий український нарід.

„Чи то фатум якесь — каже він — чи може нещастя, що чигає на нас: на оба народи? Чи може в тому причина, що ваш (українців! Ред.) шлях не у всім іще достаточно вложений угрунтованим підкладом ваших глибоких бажань, а ублагороднена туга не ввійшла ще у віддих народніх мас — але так то вже буває, що коли тільки плине хвиля українських визвольних рухів, починається також хвиля убийств і бестіяльських знущань. Як колиб гін українського визволення не був несений найсубтельнішими і найгарнішими змаганнями. Те саме було за часів Хмельницького і того самого вчили нас останні погроми, як колиб ми жиди були створені і жили лише на те, щоби служити пальним матеріялом, який втягнув би в себе всю ерупцію волі темних мас в якій небудь формі. Бо за кожним разом дивно нещасливим збігом долі ідея української волі топиться і тихне в потопі нашої, невинно пролитої крови. Ви більше, як усі інші народи повинні бути осторожні з жидівською кровю, бо ваша воля вже раз утопилася в морі тієї крови. **Тверезі українські провідники повинні були найтися на чолі ваших полків і своїм власним тілом боронити тіла жидівських жертв.** Коли навіть не для жидів, то для себе, для свого власного народу, власної будуччини. Для вашої великої і величавої народньої ідеї. **Ось вина Петлюри!** Не вільно йому було ховатися в чотирьох стінах кабінетів, а-ле він повинен був стати на чолі своїх відділів. Може бути, **що був би впав жертвою,** колиб був стримував убивства і грабіжі. Але був би зберіг чистоту справи, за яку боровся".

Шалом Аш, великий жидівський письменник, кров з крови і кість з кости свого народу, своєї раси, що як сейсмограф відчуває кожне тремтіння жидівської душі, що в своїй духовій орґанізації несе міти і заповіти грізних пророків Ізраїля, може найвірніше ставить справу. Расовий жид знає, чого він хоче. Це не кабінетовий французький інтелектуаліст, що ступенує „напамять" піддані йому осуди. Ні, це син „вибраного" народу, який ставить постуляти на широкій базі, на основі взаємовідносин між жидами й українцями. Він просто каже: Ми є вибраний нарід, нам належиться окрема пошана й охорона. Коли йде революція, коли підноситься хвиля пристрастей, коли грають здичавілі інстинкти і коли прийшов час морального знечулення, українські патріоти мають все лишити на ласку божу. Хоч би валився світ, хочби все тріщало в своїх основах і хоч би пропадав у невимовних муках і конвульсіях громадянської війни український нарід, то й тоді единою думкою, змаганням і ділом українських патріотів повинна бути оборона жидів і то власною грудю. І не в чому іншому, а в тому є вина Петлюри, що він не кинув усіх державних справ, боротьби з більшовиками, денікінцями, хаосом та не став на чолі вірних собі відділів, щоби власною груддю заслонити жидів перед погромами. А тому, що він того не зробив, що він думав більше про Україну, а менше про жидів, то нема пощади. На його голову, на його могилу треба скинути всю відповідальність за погроми. І це робиться для окремої цілі, а тою ціллю є саме жидівство. „Ми самі для себе є ціллю і змаганням" — конклюдує Ш. Аш.

Коли так, то звідки такі претенсії до українців? Ми вже нераз чули ці еґоїстичні й еґотичні перехвалки. Можемо згодитися з таким ставленням справи, але в такому разі дозвольте, що ми будемо також ціллю для самих себе. Чому українські патріоти мали покинути все і своїми грудьми обороняти жидів перед погромниками? Чому не зробили того жидівські патріоти? Деж була жидівська молодь в тих часах? Чому вона не стала в обороні невинних жертв перед погромниками? Чиж жиди не є горожанами землі української, чи вони не жили й не живуть її соками? А ще й говориться, що жиди симпатизують зі справою українського визволення.

Колиб жидівська молодь, яка — як і всяка інша молодь — мала у тих часах зброю в своїх руках, разом з українцями стала була в рядах борців за справу визволення України, то може й не було би погромів. А колиб були, то самі жиди, виступаючи під українським прапором були би скоро їх зліквідували, власними грудьми обороняючи своїх батьків, матерей і сестер перед погромниками. Але жидівська молодь, будучи „ціллю і змаганням для себе самої" воліла організувати в запіллі повстання проти української влади і її військ, воліла виступати зі зброєю в руках під російсько-більшовицьким прапором, під прапором імперіялістів і гробокопателів української волі, як боронити своїх батьків і матерей перед погромами.

І чому підчас українських визвольних рухів усе ллеться жидівська кров? Чому так було за Хмельницького, за гайдамаччини і чому так було перед кількома літами? Тому, що всяка революція з природи річи звертається проти гнобителів, проти експонентів поневолення. А жиди — на жаль — все були і є в таборі сильних, могутніх, посідаючих, в таборі ворогів української державности, української культури, в таборі експльоататорів, все були агентами чужих сил, амбасадорами чужих інтересів. Розуміється, не всі, але більшість, і то велика. Ось в чому лежить **траґедія народу українського і жидівського.** І з останніх подій, страшних і крівавих, шкідливих і траґічних для обох сторін, треба витягати зовсім інші висновки, як це роблять представники жидівського народу. Треба дійти до коріння лиха, обективно, з вирозумінням і зрозумінням, треба ставити вимоги не лише до інших, але й до себе, треба перевести оцінку цінностей, треба переродитися, відкинути еґоїстичну самоціль, шкурні інтереси, а тоді й інакше уложаться українсько-жидівські взаємини.

Українізація, націоналізм і КП(б)У.

Справа українізації дуже живо займає кермуючі кола тієї партії, що виконує нині диктатуру на Україні, тобто комуністичної партії більшовиків України. Бачимо це з харківської щоденної преси, з журналів і окремих постанов партії. На тему українізації, зокремаж на тему українізації самої КП(б)У стрічаємо дуже часто обемисті статті й фейлетони на сторінках центрального органу КП(б)У „Комуніст" переважно пера пресов. референта КП(б)У Андрія Хвилі.

Читаючи всі ті статті та міркування помічаємо одно дуже знаменне явище, а саме, що ні А. Хвиля ні хто інший не порушує справи національної політики КП(б)У, справи українізації взагалі, а справи українізації партії зокрема інакше, як у звязку з аналізою наростаючого тепер на Україні українського націоналізму. І тому мимоволі набирається вражіння, що там на Україні завелися якісь своєрідні перегони: між українізацією і українським націоналізмом. Чим дужче проявляється активний націоналізм, що находить, по запевненням самого Хвилі, вияв навіть у самій КП(б)У у формі тзв. націоналістичних „збочень", тим живіше інтересується партія справами українізації, української культури, зокремаж справами українізації самої партії. З того виходилоб, що інтензивність українізації та украінщення самої КП(б)У є дуже залежна від інтензивности активного росту націоналізму. Але тут слід вставити маленьке застереження. Коли пишемо про своєрідні перегони між підпольним українським націоналізмом під диктатурою пролетаріяту і самою КП(б)У, що виконує диктатуру, то розуміємо це так: націоналісти намагаються вложити в українізацію суто український зміст, хочуть творити чисто-українську культуру, а комуністи навпаки намагаються українізацію (чисто формальну) поширити, намагаються навіть довести в самій партії до формальної переваги українського елементу, і тим самим ослабити арґументи націоналістів проти себе, але при тім хочуть використати українізацію для — не тільки не національних, але — наскрізь протинаціональних цілей. У намірену будову формально-української культури комуністи намагаються впакувати анаціональний, сутоінтернаціональний то є московський зміст.

бож Москва є тепер кузнею найновіших червоних „інтернаціональних цінностей". Це їм не вдається. На кожному кроці стрічають вони поважні перешкоди у викривлюванні творчих засобів українського народу з боку національних українських елементів, що тим спробам подекуди свідомо а подекуди інстиктовно протиставляться.

Тому не можна дивуватися, що в монопольній комуністичній пресі, яка появляється українською мовою на Україні, ми так часто стрічаємо підводження підсумків українізації з правила у звязку з розправою з націоналізмом, який — до речі кажучи — виступає на сторінках тієї преси напів анонімово. Бож надуживання імен Хвильового чи Шумського як покровителів націоналізму чи „націоналістичних збочень" хіба поважно трактувати не можна. Оба вони мають з націоналізмом стільки спільного, що наприклад Мусоліні з комунізмом.

Ось у „Комуністі" з 18. жовтня ц. р. стрічаємо знов статтю А. Хвилі на тему українізації і націоналізму. Щоби ослабити аргументи націоналістів проти національної політики комуністичної диктатури на Україні, наводить автор цифрові дані про українщення КП(б)У. Тепер — мовляв — у партії більшість українців, а тому КП(б)У треба вважати національно-українською партією, а харківський уряд теж національно-українським, а не як досі територіяльно-українським. Щож кажуть цифри? У 1924 р. було в партії 33,3 відс. українців, 45,1 відс. москалів і 14 відс. жидів. У 1925 р. було українців 37 відс., москалів 43,5 відс., а жидів 11,8 відс. У 1926 р. число українців скочило раптом на 49,9 відс., москалів було 37 відс., а жидів 11,4 відс. Цього року (1927), твердить автор, число українців у партії виносить 51,9 відс., але за те не подає зовсім ні числа москалів ні числа жидів. Якби до наведених цифр додав був автор ще й загальне число членів КП(б)У у кожному році, тоді можнаб було виробити собі ясний погляд про національне обличчя партії. Без того це неможливе. Бо не тільки не виключене, але зовсім правдоподібне, що протягом трьох літ богато москалів подало себе при партійній конскрипції за українців (на це вказує помітний упадок відсотку москалів) з описаних вище утилітарних мотивів. Партії треба було українщитися і наслідком того робили в ній більше українців. А це не рівнозначне з тим, що їх більше приймили, бо до партії попасти дуже важко, а тим більше свідомому українцеві, якого все підозрівають там з правила у націоналізмі.

З тієйж статті довідуємося, що і в комсомолі перевага українців „росте". У 1924 р. було їх там 50.9 відс., а у 1926 р. уже 63 відс. Москалів у томуж часі було: в 1924 р. 29 відс., а в 1926 р. 19 відс. На шкільній ділянці процес українізації йшов ось як: 1925 р. було 77 відс. зукраїнізованих шкіл, у 1926 р. уже 80,3 відс. Вища школа, тзв. технікум і профшколи українізовані у 50 відс., а інститути у 28 відс. Тираж української преси виносив 1924 р. 90.000 примірників, 1925 р. 439.000 прим., а 1927 р. уже 500.000 примірників. Це й є ті аргументи, які висуває Хвиля проти закидів націоналістів, що українізація не задовольняє вповні потреб української нації.

При іїй нагоді, бажаючи піднести вагу наведених здобутків українізації під кермою компартії, автор каже, що їх поборюють всіми силами російські шовіністи не тільки поза партією, але й у партії.

„Російський шовінізм находить собі відгомін серед деяких членів партії, що працюють подекуди на відповідальних посадах у радянському апараті. Російськ. шовінізм хоче звести розвиток Укр. Соц. Рад. Республики до стану провінції, хоче зробити У. С. Р. Р. підлеглою Росії, розуміючи, що в СРСР. взаємини між народами повинні бути такі самі, які були за старих дореволюційних часів. Російський шовінізм намагається дискредитувати національну політику компартії на Україні, українізацію, хоче зробити на Україні російську культуру, російську мову пануючою".

Як бачимо, то Хвиля не нехтує у боротьбі з українським націоналізмом кермуватися навіть чисто націоналістичними засобами, а все в тій ціли, щоби ослабити вістря націоналістичних аргументів. Комуністи все так робили, що аргументи противника намагалися використати проти ньогож, але не все успішно. Щож каже Хвиля безпосередньо про українських націоналістів?

„Складніоть ситуації — пише він — полягає в тому, що з руїни буржуазного суспільства, з коріння українського куркуля, частини української буржуазної інтелігенції, **особливо на культурному фронті, під прапором будівництва української культури, господарства й у звязку з Заходом — наростає консолідований єдиний фронт українського націоналізму. На селі у вигляді куркуля, в місті — через українського буржуя в формі „культурній", літературній, церковній український націоналізм працює, не покладаючи рук.** Він хоче прищепити широким масам ідеольогію українського націоналізму, **ненависть до соціялістичної Москви. Націоналісти засуджують сьогодняшній день, переробляють історію й розповсюджують погляд, що радянська влада, є один із неприємних етапів на шляху утворення дійсної буржуазної української держави".**

Видно, що стоголова це гидра той український націоналізм, коли він так завзято розростається та консолідується навіть там, де його щодня нищать, щодня намагаються компромітувати, обливати найгидкішими помиями та пересікати нитку самого його життя. Він не дається і комуністи приневолені самі стверджувати тільки страшний для них його зріст.

Несподіванка.

ЗА КУЛІСАМИ ШВАРЦБАРДІЯДИ.

ПАРИЖ, 26. X. (Власна телеграма) Несподівана пропозиція об. Торреса в справі скорочення процесу і його резиґнація з переслухання дальших свідків як оборони, так і обвинувачення зробила тут незвичайне враження. Вперто вдержується поголоска, що пропозиція Торреса спричинена інтервенцією радянської амбасади, бо дотеперішній хід процесу викликав занадто велике заінтересування Україною в світі, а також находить небажані відгомони на Україні.

З процесу Шварцбарта.

Париж, 22. жовтня 1927.

Як виглядає знак дієвола?

Четвертий день процесу. Засідання починається запитом Кампінчі до Торреса, чи він признає тепер, вислухавши свідків, що Петлюра ніколи не потурав погромам. Торрес протестує, кажучи, що коли погромні накази видавали підтпені Петлюри то Петлюра відповідальний за них. Кампінчі відповідає, що навіть і тоді ця відповідальність не є особиста. Щодо закиду буцім-то Петлюра писав протижидівські статті в „Тризубі" він теж відпадає, бо таких його статтей нема. На це Шварцбарт докидає схвильований:

— Тризуб це знак Петлюри, знак дієвола і його царства!

На салі сміх. Емблема української державности видається фанатикові якимсь таємним знаком пекла. Натяк на дієвола в устах „професійного" анархіста дивно чути.

Ол. Шульгин як свідок.

Центральною особою дня стає свідок Ол. Шульгин, бувш. ґенеральний секретар міжнаціональних справ при Центр. Раді, тепер проф. історії в українськім унів. у Празі. Навіть „Последнія Новости", що обставляють титули бувш. членів українського уряду лапками („міністер") і підкреслюють залюбки всі їх хиби, пишуть: „Його поправна французька мова, палкість і видима щирість корисно відріжняють його від решти свідків-українців.... Він був першим у

Р. Д.

Адвокатура, Нація і права української мови.

Від деякого часу українська преса західньо-українських земель містить короткі, але многомовні нотатки про те, як та або інша національна чи взагалі громадянська українська установа або одиниця „не шанує прав своєї мови" віддаючи судові справи в руки чужих правників, що відтак виступають іменем тих установ і осіб перед судами і урядами теж у чужій мові. А бувають і такі випадки, про які читаємо в пресі, що українці вживають у своїх особистих виступах перед судами і урядами, чужої, польської мови.

З другоїж сторони знаємо рідкі, що правда, випади наших журналістів а то і принагідних дописувачів проти українських адвокатів. Правда, пишеться про особи, але деколи і про адвокатуру взагалі. А змагання генералізувати непристойности приватної чи громадянської натури, чи станову несолідність, закидувані украін. адвокатові як одиниці, пробиває з того рода нотаток і полемік. Таких виступів не цураються навіть деякі наші адвокати, коли ведуть полеміку політичної чи взагалі громадянської натури із товаришами звання, все одно, чи джерелом її змагання особисто-конкуренційного, чи партійно-політичного характеру.

На всякий випадок зазначені вище прояви вбиваються в думку громадянської опінії, яка приймає їх більше або менше критично. Повстає нове, своєрідне питання, яким досі наш народ не займався. Бо в нації, що щойно почала модернізуватися, було своєї адвокатури ще до війни так маленько, що в ніякому разі не могла вона бути поважною додатною позицією в загально-національному білянсі. Це сталося щойно після війни, як число української адвокатури значно збільшилося так, що сьогодні маємо вже до діла — особливо в Галичині — із чисельним, зорганізованим станом, який не лише виступає колективно задля оборони своїх чисто станових інтересів, але теж, ведений ідейною частиною своїх членів, забирає щораз частіше корпоративно голос у питаннях загально-національного значіння, питаннях, як побачимо з дальшого, першорядної ваги. Як сказано: повстала нова проблема, якій можна дати назву: **відношення адвокатури до нації.** Питанню цьому присвятимо дальші уваги.

*

Закони про мову урядування в судах, прокураторських урядах і нотаріяті та про державну мову і мову урядування в державних і самоуправних адміністраційних урядах, що обовязують в Польщі від 1924 р., створили передовсім зовсім інші як досі обективні умови, в яких доводиться українській нації в Польщі реалізувати своє найцінніше право, т. є. право уживати в публичних виступах своєї мови. Кажемо: „інші мови" тому, що в Галичині були традиції австрійського законодавства, а на Волині і інших землях за сокальським кордоном була довголітня обрусительна практика московських законів і коротка хоч ясна і захоплююча революційна практика часів Української Народньої Республики. Ці закони оголошено в перекладі або у вимках в українській пресі, але досі не діждалися вони докладнішого обговорення. А є в них моменти, що так і бють в очі з першого погляду і проти волі насувають свідомій національно людині деякі думки. Одначе наш загал не поробив досі ніяких висновків із тих маркантних постанов згаданих законів. Не зробив того, що годиться нації свідомій, внутрішньо сконсолідованій і здисциплінованій.

Австрійські закони про мову рахувалися з фактами. При стислому виконуванні закону був обовязаний державний урядовець даної національної території — якщо сторона звернулася до нього в мові недержавного народу тоїж території, напр. у мові українській, чеській і т. д., евентуально в автономних урядах в мові німецькій, — урядувати в слові та списувати протоколи і акти в мові даної одиниці. Розуміється, що у випадках неприноровлення постанов закону сторони домагалися урядування в своїй мові, але це була тільки пригадка урядовцеві його обовязку, абож жалоба на нього ізза несповнення обовязку. Могло статися таке, що наприклад поляк звернувся до судді або урядовця в українській мові і тоді з ним урядовано в тій-же мові. З того приводу бували навіть жалоби але неоправдані. Інакше тепер. Згадані закони з 1924 р. вимагають, щоби в кожній стадії поступовання даний член національної меншости поставив виразно домагання, щоби з ним урядовано також в мові його нації. Закон рахується — навпаки як це було за Австрії — із свого роду **волюнтаризмом** при виявлюванні національного обличчя і при реалізації прав мови даної національної меншости. Це перше, з чим треба рахуватися кожному українському громадянинові після того, як увійшли в життя закони з 1924 р. Передовсім перед національною адвокатурою стоїть завдання: на кожному кроці пильнувати, щоби висувати домагання переводження розправ, списування протоколів і видавання усіх рішень також в українській мові, бо закони про мову з 1924 р. уводять в засаді обовязкове урядування в державній мові, а побіч неї на домагання сторони в мові національної меншости.

Ті, що укладали предметові закони про мову хотіли, очевидно, повести справу так, щоби було якнайменше даних для використовування прав мови національних меншостей, а воно і справді так є, якщо взяти під увагу елементарну, неґативну, ще ірраціональну, якщо можна так сказати, „свідомість" от хоч би українського народу, не кажучи вже про білоруський, що опинився в межах Польщі. Законодавці передбачували, що при такій „свідомости", а радше при загальній несвідомости нашого громадянства, останугь згадані закони на папері, ніхто не буде їх виконувати, або якщо й буде яке змагання заманіфестувати свої права домаганням урядування в мові меншости, то з ріжних, передовсім утилітарних причин, воно так і остане лише маніфестацією, а урядування буде переводитися в мові польській. І якщо такий стан потріває довше, а тимчасом із польських шкіл вийдуть нові типи людей з національних меншостей, для яких польська мова буде другою мовою щоденного вжитку, то за якийсь час можна буде скасувати і ті охлапи національних прав, які кинено передовсім громадянству Галичини в згаданих законах.

(Продовження буде.)

українським свідком, якого слухали з увагою та зацікавленням... хоча як і раніше, його промову перебивав гомін, крик і заваяті змагання адвокатів".

Ол. Шульгин дає довший виклад боротьби за українську самостійність, творення армії, характеристику Петлюри як діяча та людини, його компетенцій — підкреслюючи, що робить це як член уряду, приятель покійного та як історик. Наводимо із його зізнань таке місце:

Дійсні погроми України.

„Всією моєю істотою, всією душею я проти погромів! Та коли говорити про погроми то чому тільки про самих жидів: погроми йшли над усією Україною. Жертвою їх — увесь український нарід і винні в них погромах большевики. У 1920 р. на приказ Раковського на Україні нищили, палили і стирали з лиця землі цілі села. Цей чоловік (показуючи на Шварцбарта) каже про нещастя жидів, але їх нещастя було нещастям усієї України. Більшовики принесли на Україну голод, руїну та загибіль. Скільки тисяч українців убило Чека! Мого батька та дядька розстріляли більшовики найпідлішим способом. Це був перш за все погром України, а потім уже жидівський...

— „Уряд видав від першої хвилини проклямацію проти погромів, створив національну автономію для меншостей... Петлюра не винен у погромах ні безпосередньо ні посередньо. Коли він винен, тоді винен я. Та судити за це буде нас історія! Не гадайте, що ви маєте перед собою жида, який мстився за смерть жидів, — перед вами чоловік, що виконував приказ Чека!"

Жиди в українськім уряді.

Прокуратор питається: — Ви сказали, що ваш уряд дарував національну автономію жидам. Чи можете вказати на ще інші полекші для жидівського населення?

Шульгин: Ми дали жидам право участи в парляменті, лишили їм право самоорганізації, створивши державу в державі. Ми мали жида міністром праці, міністерство для жидівських справ, жидів послами, радниками, вищими урядовцями, а навіть на банкнотах друкували надписи жидівською мовою".

Шварцбарт плутає Олександра Шульгина з москалем В. Шульгиним, редактором чорносотенного „Кіевлянина" і докоряє йому за його антисемітизм.

Чи Шульгин є германофілом, а Шварцбарт агентом?

Нечуваний гомін счиняється на судовій салі, коли О. Шульгин заявляє, що Шварцбарт більшовицький агент. Торрес відповідає на це, що Шульгин був на дипльоматичній службі приятеля німців — Скоропадського. Більш як годину тягнеться суперечка на тему політичних симпатій Шульгина. Шульгин покликується на факт, що він відмовився підписати Берестейський договір і зголосив свою димісію, крім цього предкладає низку документів бувш. членів французького уряду, що знали його дипльоматичну діяльність, яка завсіди була франкофільською.

Торрес домагається очевидних доказів, що Шварцбарт є агентом Чека. Шульгин відповідає, що найти такі доказав це діло суду. Він основує своє твердження на цілій низці дрібниць, дивного збігу обставин таких як: завзятуща кампанія більшовицької преси проти Петлюри перед його вбивством, стеження за ним ріжних підозрілих осіб.

Торрес покликується на те, що Шварцбарт є членом Т-ва „Оборони Прав Людини", отже не може бути більшовиком. Кампінчі питається іронічно, чи членом такого товариства можуть бути анархісти?

Цей момент розправи кінчиться загальним шумом, коли Торрес заходячись від обурення реве: „Брехня! брехня!" проти предложених йому деяких паперів Кампінчім.

Після перерви переслухують психіятра Кльода, який стверджує, що Шварцбарт є людиною нормальною, дарма, що надто зацікавленою „релігійними та ідеалістичними проблємами".

Зізнання Удовиченка.

Новим свідком є генерал Удовиченко, бувш. командант 3-ої дивізії. Він стверджує, що Петлюра ніколи не дозволяв на погроми і власноручно при відступі із Києва розстріляв двох погромщиків. Вожди української армії гляділи завсіди на жидів як на українських громадян і любили їх. Антисемітизм розгорівся ще перед війною, підчас царського режіму, а психольогія революції тільки підбурювала пристрасти темних елементів.

Торрес обвиняє самого Удовиченка в організації двох погромів на Волині в маю і червні 1919 р., на що Удовиченко пояснює просто, що його війська ніколи на Волині не були, а тоді стояли на Збручі і починали наступ на Камянець.

На мент починається дискусія про більшовицькі погроми і Торрес признає, що більшовики теж громили.

Після відходу свідка Кампінчі стверджує, що за весь час не навели тут ні одного факту відповідальности Петлюри. Звернувшись до Шварцбарта, дивується, як міг він рішитись на вбивство людини, не задавши собі раніше труду, щоби перевірити, чи він дійсно винен.

Звичайне закінчення.

Тут починається нова палка поленіка між двома оборонцями. „Пті Журналь" каже: Кампінчі та Торрес борються з пів години аргументами, дотепами та вигуками про Петлюру, Леніна, юдаїзм, Біблію, Євангелію і цілу купу інших тем. Накінець докоряють собі взаїмно, що затягають процес. І мають повну рацію. Треба було вислухати цього дня 14 свідків, а вислухали тільки 4. Останнім був бувш. урядовець дипльом. місії М. Шумицький, який ледве дійшов до слова, мусів перервати зізнання, бо Кампінчі та Торрес почали новий діяльог із документами в руках. Притокою до суперечки була телеграма з Америки бувш. жидівського міністра в уряді Петлюри Ревуцького, який заявив, що зголосив свою димісію наслідком погромів.

В. З.

Шварцбарт увільнений.

Париж, 26. жовтня 1927.

Нині в год. 8.20 вечером запав присуд у процесі Шварцбарта. Шварцбарт зістав вердиктом присяжних суддів увільнений від обвинувачення.

ОСТАННІЙ ДЕНЬ ПРОЦЕСУ ШВАРЦБАРТА.

Париж, 26. жовтня 1927.

Згідно з внесенням об. Торреса замкнено доказове поступовання. В першій год. предсідник сповіщає, що зачинає останній день процесу. Судця Фльорі устійнює чергу промов. В імени цив. обвинувачуючих перший приходить до слова адв. Вільм. Зазначує, що минуле Шварцб. не є ясне. Доказом, що вбивство Петлюри було приготоване віддавна, є статти обвинув. Шварцбарта „Як я вбив Петлюру" в рос. час. „Новая Нива". Стаття була поміщена, як обв. був уже у вязниці, а з вязниці не міг її вислати на час. Тожмав спільників. Травневий переворот Пілсудського прискорив убивство. На довірочнім засіданні більшовиків під проводом Чічеріна принято ухвали про принцоровлювання індивідуального терору. Володін був спільником Шварцбарта. 25. травня 1926 Шв. вийшов із свого помешкання не кажучи нікому куди йде. Це й лист Шв., висланий пневматичною почтою, свідчить про змову. Шв. більшовицький агент. Свідки не доказали вини Петлюри. Шв. боягуз, бо вбив Петлюру, щоби цей не вернув на Україну. Надужив гостинність Франції. Адв. Вільм домагається належної кари для Шварцбарта. Другий промовляв адв. Кампінчі. Ніякий із свідків, а між ними Чіріковер, що як історик знає відносини на Україні і збирав документи, не міг дати доказу або бодай тіни доказу, що Петлюра видав розпорядки, щоби виконувати погроми. Петлюра був фільосеміт. Анархія в краю унеможливлювала здержати погром. филю. Підчас франц. революції 1848 р. фр. вояки вбивали власних горожан. Фр. маршал Тюрен признає, що підчас революції годі вдержати порядок. Я співчуваю з жидами, але Шв. не доказав, що Петлюра був погромником. Він не поцілив справжнього виновника. Доля обв. Шв. залежна від політичних переконань присяжних суддів. Кажуть, що доволі 7 реакційних присяжних, щоби був засуджений. І навпаки. Але справедливість повинна стояти понад політикою. Увільнення Шв-а означало би санкціонування політ. атентатів. Увільнення мусить засіяти нові акти пімсти проти увільненого. Адв. Кампінчі наводить лист Люіса Маршаля, який осуджує вчинок Шв-а. Цей лист походить від найвизначнішого жида і є найліпшим доказом осуджування вчинку Шв. В Парижі жиє богато особистостей з ріжних країв ріжних політ. переконань. Евент. увільнення Шв-а буде злим приміром і послужить за причину до дальших актів пімсти на політ. противниках. Прокуратор доказував, що Шв. стріляв до Петлюри, як цей лежав уже мертвий. Ніхто не заперечить, що погроми були, але і перед Петлюрою і після Петлюри. Мотиви подавані Шв-ом не дадуться пояснити льогічно і годі в них повірити. Несправедливо теж складати вину на Петлюру, бо на це нема доказів. Петлюра був фільосеміт, дав жидам автономію, іменував 3 жид. міністрів. За погроми карав. Шварцбарт мав спільників. Чому Шв. стріляв щойно в 1926 р., коли Петлюра був уже прив. людиною. Шв-ові не належиться назва героя, бо він убийник. Просить пр. суддів, щоби засудили Шв-а на найгострішу кару смерти, себто на смерть. Колиб судді признали, що Шв. заслугує на злагіднюючі обставини, хай засудять його на примусові роботи або тяжку вязницю. Об. Торес покликався м. ін. на увільнення вбийника Воровського швайцарським судом і на увільнення вбийника Талаата-баші німецьким судом, хоч Талаат-баша був приятелем Німеччини. Петлюра був убийник, а Шв. у погромах під патронатом отамана втратив 12 осіб, споріднених із ним. Торес заапелював до свободолюбних почувань фр. народу, що все ставав на боці гноблених. Франція була теж першою, що дала жидам повне рівноуправнення. Присуд повинен рішити не лише про долю Шв-а, але теж про престіж Франції. Шварцбарт зрікся останнього слова. Предсідник зарядив кількамінутову перерву. В год. 5.40 пр. судді пішли на нараду. В год. 5.50 Тореса візвано до кімнати суддів для деяких пояснень. Після 2-год. наради зявилися на салі пр. судді і предсідник лави присяжних проголосив вердикт: **Згідно з нашою совістю і з найглибшим переконанням та перед Богом — заявляємо, що обвинувачений Шварцбарт є невинний.**

Згідно з процедурою присуд є правосильний і прокуратор неможе його запротестувати. Шварцбарт вийде з вязниці в четвер 27-го. Кажуть, що він виемігрує до Палестини і там осяде на постійно.

ЗАСІДАННЯ СОЙМУ 3. ЛИСТОПАДА.

Варшава, 26. жовтня 1927.

Марш. Ратай скликав перше засідання сойму на 3. листопада. На порядку нарад бюдж. преліімінар.

Розвязання м. ради в Перемишлі.

Перемишль, 25. жовтня 1927.

Сьогодні наспів з воєвідства до тутешнього староства декрет, яким воєвода Борковський розвязав міську раду в Перемишлі й одночасно заіменував правительственного комісаря в особі д-ра Казимира Розцішевського, старости в Рудках.

ВІДГУКИ ДНЯ.

Расовий зов.

Петлюру вбив Шварцбарт...

Незнаний нікому жидок. Якийсь годинникар, чи фризієр, чи Бог його знає що. Кажуть, — був колись караний за крадіж із вломом.

Та все це не важне. Головне тут, кого вбив.

— Петлюру!

— Петлюру? Симона?!

— Симона!!...

З того дня став Шварцбарт національним жидівським героєм для всіх від Пінхоса Красного до Льва Троцького. для всіх, у кого бється жидівське серце, на чиїм чолі знак вибраного народу.

У Парижі відбувається суд над Шварцбартом.

Станули жиди як ненарушима стіна. Ворогів має Україна не від нині і не одного — піддержують стіну.

Як не за „спасибі", то за „дякую"...

Присягнули жиди боронити Шварцбарта всіми силами своїми, всею душею, всім майном своїм. Присягнули: хто на Мойсея, хто на Христа, хто на Маркса...

І боронять...

Звезли в Париж людей без ніг, ноги без людей, руки без людей і без ніг

Все це — мовляв — наслідки погромів на Україні, петлюрівських погромів, — погромів Петлюри.

Народе жидівський! Велика нація та єси! Розпорошена по цілому світі, а така суцільна в своїй любови і ненависти. Як гордо почувається кожний твій член підчас процесу Шварцбарта...

Бо любо є належати до громади, хочби й зненавидженої всіма, — коли в неї расовий зов крови сильніщий від труб ерихонських...

— — — — — — — — — —

Шварцбарт убив Петлюру.

Петлюру, Симона, голову Директорії Української Держави.

Схилилися українські руки по болото, по каміння, щоб кинути.

На кого? На Шварцбарта?!

Ні, на Петлюру!

На Симона?

На Симона!!...

Не стало болота на своїй вулиці, — бери з чужої!

— Ти чому кидаєш, українче?

— Я інтернаціоналіст.

— А ти чому?

— ...Жити треба!

— А ви, чому не бороните?

— Ми невтральні!

Є й такі, що боронять. Чують вони, що тут іде не тільки про Петлюру, але й про добре імя свого народу, про добру славу своїх борців.

Петлюра робив погроми?!...

Пане Пінхос Красний, присягніть!

Українські Січові Стрільці різали безборонне населення?!

Жиди! Кров ваша на вас і на дітях ваших!...

Боронять деякі українці — українця Петлюру і Українську Армію. Не бояться наклепів, що це все за гроші... поляків.

Боронять... Деякі...

Не так, як у жидів. Від шматяра до Ротшільда, від рабіна до Радека.

Український Народе! А деж Твій расовий зов?

Через твою територію перекотилося стільки ріжних народів...

Невжеж тому твій зов розбивається на поодинокі вигуки?!...

Галактіон Чіпка.

НОВИНКИ.

— **В 10-ліття смерти Евгена Олесницького,** одного з найвизначніших українських політиків, заслуженого діяча на економічному й культурному полі, відправилося 26. ц. м. заходом наших економічних централь у Львові Поминальне Богослуження в церкві Преображення. На Богослуженню явилися в поважному числі представники „Сільського Господаря", Дністра, Маслосоюзу, Центробанку, Центросоюзу, ред. „Діла" й інших установ. Сл. Божу відправив о. парох Садовський, до панахиди під проводом о. мітрата Базюка станули: оо. Стефанович, Садовський, Бобикевич, Костельник і Хомин. Одночасно відбулося теж Поминальне Богослуження в Стрию при участи родини і широких кругів стрийського українського громадянства.

— **Українець-винахідник.** Д-р Олександер Сушко, що живе від кільканацятьох літ в Америці, винайшов апарат для лікування хоріб носа, устної ями й гортанки при помочі повітряних і плинних купелів. Американська преса широко розписується про винахід нашого земляка, який працює тепер науково в Злучених Державах.

— **Український силач Орленко,** що виступає в українських барвах у цирку „Кольосеум" (тепер у салі польського „Сокола" при вул. Зіморовича), здобуває собі з дня на день більшу симпатію публики завдяки своїй незрівнаній силі і зручности. Невдоволена з нього тільки жидівська частина публики, яка не може йому дарувати того, що він не дав себе побити жидівському атлетові Переяссові з Відня. Позавчора Орленко положив знову на обі лопатки незвичайно сильного німця Віллінґа (у 27 мінуті), за що публика зробила йому величезну овацію. Вчора Орленко боровся з борцем світової слави Каваном (віденцем). Боротьба була завзята й незвичайно цікава. Вже здавалося, що Орленко положить і цього небезпечного суперника, коли Каван вдарився ненадійно в розтарі боротьби головою до залізної куртини і боротьбу треба було перервати. Судейська комісія проголосила, що в цім ударенню Кавана Орленко нічим невинуватий, бо це був тільки припадок. У найближчих днях змагання Орленка з Каваном будуть докінчені.

— **Українська прогулька з Канади до Галичини.** З канадійських газет довідуємося, що дня 5. грудня ц. р. виїдить з Галіфаксу до Галичини й Буковини різдвяна прогулька наших канадійських земляків. Прогульку вестиме інспектор відомої корабельної компанії „Гай Стер Лайн" п. Юрій Дробей, розмову з яким про положення українців в Канаді подали ми в „Ділі" в січні ц. р., в часі його першого побуту в Галичині. Прогульковці будуть на Батьківщині кілька тижнів, після чого вертають знову до Канади.

— **Важне для еміґрантів.** Американський консулят у Варшаві видає тепер візи зареєстрованим рільникам на місяць листопад, бо жовтнева квота вже вичерпана. — З „Українського Еміґранта" ч. 4. довідуємося, що від 1. січня, згл. від 1. квітня має бути отворений польський консулят у Вінніпеґу.

— **Посол Тимощук в Арґентині.** Селянський посол з Волині Ю. Тимощук підчас недавнього свого побуту в Арґентині закупив собі фарму, куди тепер вибрався з цілою своєю родиною.

— **Світова всячина.** Торговельна комісія Рейхстаґу висловилась за ратифікацію франко-нім. економічного договору. — По звісткам із Букарешту, до Парижа виїхало кілька визначних румунських політ. діячів для переговорів з князем Карлом про умовини його повороту до Румунії. — Головою Скупщини вибраний більшістю 108 голосів проти 100 кандидат урядової більшости Нінко Перич. — Близький приятель Куліджа сенатор Фесс заявив, що всупереч ріжним чуткам, нинішний президент категорично відмовився від кандидатури при нових виборах. — По офіціял. статистиці в 1926 р. у Будапешті зареєстрували 1794 самовбивств. — На передмісті Льондону, Фінчлей, святкували відкриття статуї „Визволення", яку фундував льорд Ротермір британській армії. Статую робив франц. різьбар Ґійом. — У Празі арештували 30-літн. австр. князя Шварценберґа за ошуканства. — У Будапешті сейсмографи записали землетрус віддалений на 8800 км. — Еспанський король підчас гри в польо викрутив собі ногу.

— **З кіна.** У кіні „Паляс" великанська фільма „Уфи" „Шалена Льоня" сензаційно-еротичний образ з Ліліяною Гарвей і Юнкерманом.

— **Митрополит у фабриці церковних дзвонів.** Підчас побуту в Калуші, Митрополит Шептицький, роздаючи допомоги жертвам повені, мав час оглянути найбільшу краєву фабрику дзвонів братів Фельчинських. Саме тоді, 1-го жовтня, відливались дзвони для церков у Будзанові, Черниці та Гаях Старобрідських. Митрополит зацікавився технікою відливу церковних дзвонів і висловився незвичайно прихильно про зразковий лад у фабриці та артистичне виконання дзвонів.

✝ Посмертні згадки.

Богдан Стахурський. Дня 12. жовтня 1927 року забрала нам невмолима смерть дорогого Товариша, бл. п. Богдана Стахурського, кандидата медицини. Покійний кінчив гімназію в Живці в західній Галичині, де вже в молодечім віці зазнав немало переслідувань, як українець. Хоча жив на неукраїнськім терені, а тимсамим не підлягав ухвалам, звязаним з українським університетом, по укінченні середньої школи — на першу вістку про організацію українського університету — Покійний приїжджає до Львова, де брав чинну участь в наших змаганнях. На 4-му семестрі стає демонстратором гістольоґії медичного виділу українського університету. Нераз доводилося Покійному з викладової салі йти просто до тюрми. Арешти, переслідування не ломили його енерґії а навпаки — скріпляли. Боротьбі за українські Високі школи приніс себе Покійний вповні в жертву. Його грудна недуга, що скосила його — її привіз з Праги, де записався на медичний вид л Карлового університету в Празі — це епільоґ університетських змагань. Згадуючи на чужині дорогого Товариша, одного з найздібніших та взірцевих борців за краще завтра свого народу, бувші студенти медики українського університету у Львові засилають цею дорогою Високоповажаним Родичам Покійного слова найглибшого співчуття. Вічна Память Незабутньому Другові!

ОПОВІСТКИ.

Річні Загальні Збори „Секції Студенток" при Т-ві „Студ. Громада" у Львові відбудуться 30. X. 1927 в год. 10. рано в Авлі „Акад. Дому" (Супінського 4). — Виділ. 815

Товариські сходини в Українськім Технічнім Товаристві з відчитами і дискусіями відбуваються кождої суботи в год. 18. в льокалі Товариства. — Виділ. 1-?

Надзвичайні Загальні Збори Кружка „Рідної Школи" в Коломиї назначені на неділю дня 30. жовтня 1927 в год. 12. згл. 1. попол. відбудуться не в театральній салі „Народного Дому" тільки в найбільшій клясі учительської семинарії „Рідної Школи" в томуж „Народному Домі". — Головна Управа „Рідної Школи" о. А. Каштанюк містоголова, М. Бабин секретар. 817

З приводу, що на 31. X. ц. р. в Золочеві скликано Загальні Збори Кружка „Рідної Школи" — повідомляється що Свято Книжки і День Ощадности відложені на день 7. XI. ц. р. год. 12 пол. в салі Тов. ім. М. Шашкевича. — За Комітет: Д-р Ваньо, Б. Тарнавський.

Ширіть наш часопис!

За редакцію відповідає Василь Мудрий. Видає Видавнича Спілка „Діло". З друкарні Видавничої Спілки „Діло". Львів. Ринок ч 10.